

Johan van Dorsten

Een toekomst voor de IJsselhoeve

Westfriesland

HOOFDSTUK 1

Annet en Albert beleefden enkele goede jaren op de gehuurde boerderij van Van der Wede. De oorlog die gaande was, had de aanvoer uit het buitenland onderbroken en dat had ertoe geleid dat de producten die de boeren verbouwden plotseling tegen goede prijzen verkocht konden worden. Het bleek niet moeilijk om de pacht bij elkaar te krijgen. Ze moesten weliswaar veel volk in dienst hebben om alles na te gaan en de oogsten binnen te halen, maar het werkvolk verdiende in deze tijd nog zo weinig dat van iedere werknemer, van de kleine meid tot de arbeider, altijd geld overbleef.

Annet zette de kleine Albert in het afgesloten hoekje van de tuin, want hij was watervlug op zijn korte beentjes en omdat ze zelf ook in de tuin wilde werken, ze wilde bieten zaaien, kon hij daar mooi zijn moeder gezelschap houden.

Het waren hectische dagen geweest toen ze op deze boerderij waren gaan boeren, want Albert had tot en met de dertigste april zijn melkriet moeten doen, terwijl er al zo veel werk was op de grote boerderij dat ze gewoon niet over waren gekomen. Maar die tijd lag gelukkig al enkele jaren achter hen. Annet was nog niet weer in verwachting geraakt, nadat ze op advies van hun huisarts deden aan periodieke onthouding. Het was niet altijd gemakkelijk geweest, maar Albert was in zijn voordeel veranderd sinds hij boer in de rij was. Hij was veel rustiger geworden, zodat Annet en hij zich zonder veel problemen konden houden aan de regels die de dokter had opgesteld.

Omdat Albert toen ze de boerderij hadden overgenomen nog steeds zijn been in het gips had gehad, was Van Losen al die tijd met hem mee gegaan om de bussen op de wagen en van de wagen af te zetten. Toen ze

voor de laatste keer de melk naar de fabriek hadden gebracht, had vader Van Losen zich met een zucht in de stoel laten zakken en hij had gezegd: 'Hè, hè, gelukkig dat we dit hebben gehad. Ik had dit geen zomer lang volgehouden, hoor.'

'O, maar va, dat had je eerder moeten zeggen, dan had Hogers toch ook mee kunnen gaan.'

'Ja, Annet, dat is wel zo, maar Hogers wil graag 's morgens de stal uitmesten. Na de middag valt hem dat zo zwaar.'

'Ja, zo ben je wel, altijd rekening houden met een ander. Maar ik zal er nu wel acht op geven dat ze jou niet gaan opzadelen met allerlei zwaar werk.'

'Dat zal echt niet nodig zijn, Annet,' zei Albert, 'want vanavond komt de nieuwe knecht en dat is een sterke vent van achttien jaar. Die kan al het zware werk doen.'

Het was waar, en dus zei Annet: 'Ga dan nu maar zitten. Ik zal je een boterham met dik kaas erop klaarmaken, dan kun je wat bijkomen.'

Albert grinnikte. 'Ha, ik hoor het al: va komt in het vervolg op de eerste plaats, hè.'

'Albert, ik heb jou nooit reden tot klagen gegeven en ik ben dat ook in de toekomst niet van plan.'

Albert zweeg, want wat Annet zei was waar, maar toen ze hem zwijgend bleef aankijken, zei hij: 'Annet, ik maak toch maar een grapje.'

Ze keek hem nog een keer zwijgend aan. In die tijd, vlak na de geboorte van de kleine Albert, was de verhouding tussen hen nogal gespannen omdat ze geen omgang konden hebben. Annet had al gauw doorgehad dat Albert er eigenlijk niet buiten kon, en daarom had ze voortdurend naar een mogelijkheid gezocht om hem minder afhankelijk van haar te maken. Albert zei nog: 'Je hoeft niet te twifelen aan mijn woorden, ik sta

altijd achter jou.'

'Goed, Albert, laten we dat dan zo houden, hè. En gaan we nu morgen de koeien naar buiten doen?'

'Ik vind het best. Het is redelijk weer en het land is niet al te nat, en er is gras in overvloed. Een grote meid, een grote knecht, een arbeider en jouw vader, dan moet het wel kunnen. Al loop ik dan zelf nog met een been in het gips, maar niet lang meer, want volgende week mag dat spul er pas af.'

Zo was het gegaan in hun eerste dagen op de IJsselhoeve. Nu woonden ze er al enkele jaren en waren ze gewoon ingeburgerd. Iedereen in deze buurt behandelde hen als boer en boerin van een grote boerderij. O, ze waren echt goed op dreef, al had het nogal wat voeten in de aarde gehad voor ze alle stallen hadden gevuld met goed vee. Het feit dat vader Van Losen zijn beide dochters elk zeventuizend gulden had kunnen lenen, had ervoor gezorgd dat ze allebei, Willemien en Annet, zonder grote schulden hadden kunnen beginnen.

Er was nog veel veranderd, want ze leefden nu in bezet gebied. Nederland was met grote overmacht overrompeld door het Duitse leger. Ook dat feit had nogal grote consequenties, want hun grote knecht, die ze hadden ingehuurd, was door de mobilisatie niet in staat geweest zijn plek op hun boerderij in te nemen. In zijn plaats was zijn jongere broer Harm gekomen en na enig praten hadden ze hem in plek van zijn broer aangenomen. Albert had wel een paar keer gevraagd hoe het nou gegaan zou zijn als zij niet die zeventuizend gulden van vader Van Losen hadden kunnen lenen. 'Ik heb de situatie aan de Here voorgelegd,' had Annet geantwoord, 'maar omdat ik geen antwoord heb gekregen, had jij waarschijnlijk weer moeten zien of je dat melkriet weer kon krijgen.'

Albert had geroepen: 'Houd alsjeblieft op, van mijn

leven geen melkriet meer voor mij!’

Een poosje nadat ze bezet gebied waren geworden was Jacob, de knecht die ze aanvankelijk hadden ingehuurd, toch op komen dagen. Harm had altijd gezegd dat ze niets over hem hadden gehoord. Hij kon krijgsgevangen zijn geworden, hij kon wel zijn omgekomen. Maar nu was hij er dan en eigenlijk wisten ze niet wat ze met hem aan moesten vangen. Moesten ze zijn broer dan maar weer wegsturen? ‘Jij bent in feite in gebreke gebleven,’ zei Albert. ‘Je moest je op de dertigste april hier melden en dat heb je niet gedaan.’

‘Ja, maar dat was overmacht, daar kon ik niets aan doen.’

Annet keek het vorsend aan, maar zweeg. Jacob leek zich daar wat ongemakkelijk bij te voelen. ‘Nou,’ zei hij, ‘dan zal ik eens naar huis lopen om mijn spullen op te halen. Ik weet niet of ik het vandaag nog red, hoor.’ ‘Heb je nog geen fiets?’ vroeg Van Losen.

‘Wij hebben thuis één fiets en daar rijdt iedereen op, maar die krijg ik niet mee, want dan zitten ze omhoog.’ ‘Neem mijn oude fiets dan maar mee,’ zei Van Losen. ‘Ik heb hem hier staan om mee naar het land te gaan, maar och, dat kan natuurlijk ook wel op mijn nieuwe.’ ‘Ja, waarom ook niet,’ zei Annet. ‘Een nieuwe rijdt vast veel lichter, ook als je door het weiland fietst.’

Van Losen lachte. ‘Het is maar goed dat jij me af en toe een beetje stuurt, hè, want anders had ik nog niet eens een nieuwe fiets gekocht.’

‘Och, jij met je zuinigheid. Dat is nu echt niet meer nodig, hoor.’

Van Losen gaf een knipoogje naar Harm, die hun gesprek met open mond stond aan te horen. Zulke rijke mensen hier; ze praatten over een nieuwe fiets alsof het om een pakje pruimtabak ging. Toen zijn broer weg was, zei Harm: ‘Ik ben toch wel zo blij dat ik

hier blijven mag. Iedereen zegt dat dit een beste plek is om te werken.'

Zulke praat, daar groeide Albert van. Hij glunderde. 'Wij zijn al meteen boer in de rij.'

Annet liet zich niet uit, maar haar ogen glansden, want wat deed het goed om zulke taal uit de mond van een knechtje te horen.

Ze lieten de koeien naar buiten, arbeider Hogers, vader Van Losen, Albert en natuurlijk ook de meid, Wubbechien, die meteen had gevraagd: 'Daar mag ik toch ook wel mee helpen?'

Harm stond aan het hek om dat open en dicht te doen zodra ze er met een koe kwamen en hij had net zo veel plezier als Albert wanneer de koeien van gekkigheid niet wisten hoe ze uit moesten bolderen. Och, het leven was goed als grote boer, maar toch ook wel als boerenknecht. Annet zei echter: 'Als we nu straks alles op regel hebben, moet jij voorop lopen, want anders is de vaart er bij het werkvolk ook zo uit.'

'Hard werken kan ik,' zei Albert trots, 'en reken maar dat ik voorop loop.'

'O, dat dacht ik ook wel. Ik zeg weleens wat van jou, maar lui ben je nog nooit geweest.'

'Dat is maar goed ook, want we hebben nu al vijf kinderen en daarna zijn er nog vijf die van ons moeten leven.'

'Het zal toch wel kunnen, Annet? Ja, weet je, Van der Wede zei toen een keer: 'Of je nu een grote boer bent of een kleine, rekenen is het altijd.'

'O, met het geld zal het wel kunnen, ik heb al eens een berekening gemaakt en ik denk dat we het wel redden.' Albert liep nog een keer neuriënd naar het land, waar de koeien nu al gretig begonnen te weiden. Wat een rijk bezit.

Ze maakten diezelfde dag ook de stallen schoon.

Albert boende net zo hard als iedereen. Hij had de woorden van Annet, dat hij voorop moest lopen in plaats van met zijn duimen in het vestje te staan kijken, goed in zijn oren geknoopt. En nu was Annet naar de dokter geweest en misschien was er een oplossing zodat ze niet meteen weer zwanger zou worden. Wat zou het leven mooi zijn als ze onbekommerd bij elkaar zouden kunnen komen. Een vrouw had ook onvruchtbare periodes, had de dokter gezegd. Voor Albert leek het haast dat ze dan een hemel op aarde zouden hebben. 'Als jij je daar tenminste naar wilt richten, Albert,' had Annet gezegd, 'als jij je tenminste in die andere dagen beheersen kunt.'

'Ik doe mijn best.'

'O, ik geloof meteen dat je dat meent, maar het zal nog wel moeilijk worden.'

Tegen de middag was de stal al voor het grootste gedeelte schoon 'Nou ja, met zo veel volk is dat ook geen wonder,' zei Annet. 'Ik heb trouwens chocolademelk gemaakt. En morgen kunnen Wubbechien en Ilze wel aan het witten van de muren beginnen.'

'En wij gaan naar het aardappelveld,' zei Albert. 'Anderhalve bunder aardappels, dat is een grote hoek om te schoffelen. Maar als we daar met ons vijven aan de slag gaan, nemen we een hele hoek in een keer mee.'

'Ik ga eerst naar Schuttelaar,' zei vader Van Losen. 'Op mij moeten jullie vandaag niet meer rekenen.'

Albert haalde zijn schouders op, maar keek wel zorgelijk. Eigenlijk had hij erop gerekend dat zijn schoonvader met alles in de rij zou staan. Annet had meteen door hoe hij erover dacht, ze zei: 'Wat va doet is meegenomen, Albert, maar je kunt hem niet zomaar telkens bedisselen.'

'O, nou ja... Dan gaan we wel met ons vieren.'

Van Losen had een Gazelle gekocht bij Schuttelaar. Er zat alles op en aan, maar nog geen fietslamp, die voor het grootste gedeelte was afgeschermd. Er waren vanwege de oorlog verduisteringsmaatregelen ingesteld en nu hij toch al een nieuwe fiets had, wilde hij ook alles prima in orde hebben. En hij wilde ook een fietstas kopen voor Annet, want hij had goed gehoord dat ze had gezegd, toen hij haar zijn nieuwe fiets liet zien: 'Ja, zo'n tas moest ik eigenlijk ook hebben, maar ik durf het er nog niet af te nemen.'

Annet was net op het erf toen hij weer thuiskwam. 'Annet, ik heb voor jou ook een tas gekocht. Je zei dat je het geld er voor nog niet af wilde nemen. Nou, deze krijg je van mij.'

Annet pinkte een traan uit haar ogen, maar zei meteen: 'Va, ik vind dat je ook een nieuw manchester pak moet kopen. Wat je nu aanhebt is alweer oud, en nu met de oorlog is het nog maar de vraag hoelang je nog een goed manchester pak kunt krijgen.'

'Ja, je hebt gelijk, dit is al zo oud... Eens kijken, je moeder was nog op de boerderij.'

'Nou, dan zie je wel dat het echt niet voor de tijd is.'

'Och, maar Annet, ik heb het alleen aan als ik eens naar de markt ga.'

'Niet zeuren, va, je hebt nu geld genoeg.'

'Nou ja, het is wel zo dat Annemarie het er ook al eens over heeft gehad.'

'Nou, zie je wel. En ik ga wel met je mee, want het is echt niet voor de tijd.'

'En kun je zomaar weg dan?'

'Ik breek er gewoon even tussenuit en Wubbechien en Ilze redden zich wel een poosje met de kinderen.'

Annet gaf nog even duidelijke instructies over Knelia, als die terug was uit school, want ze was er altijd op uit om haar schoolkleren aan te houden.

‘Ik zorg wel voor Knelia,’ zei Ilze.

Het was met Ilze en Knelia al net als met Geertje en Knelia: ze wond haar dochter gewoon om haar vingers en ze waren niet bij elkaar weg te slaan.

‘Je hebt het getroffen met die meiden, hè?’

‘O ja. Wubbechien is gelukkig als ze maar werken kan, en het liefst van alles gaat ze elke dag mee naar het land. Als dochter had ik haar niet gewild, maar als meid is er geen betere denkbaar.’

Er was in deze tijd nog wel wat keuze in de winkels, maar als de oorlog nog veel langer zou duren, dan zou dat gauw genoeg veranderen. Van Losen wilde echter beslist een manchester pak. ‘Ik ben een boer en ik loop geregeld op de veemarkt, dus moet het manchester zijn.’

De winkelier had twee pakken hangen. Het ene was net iets te klein en het andere iets te groot. Annet zei meteen: ‘Die je iets te groot is, moet je nemen, va, want je gaat vast nog wel groeien bij ons. Je bent mager geworden, maar dat hoeft niet zo te blijven.’

Vader Van Losen lachte: ‘Je gaat me toch niet vetmesten, hè?’

‘Geen sprake van, maar je mag best wat dikker zijn.’

Het was zo gemakkelijk kopen als je over genoeg geld beschikte. Annet bedisselde meteen: ‘Nou moet je dit pak ’s avonds na het melken aantrekken, va, dan ben je altijd netjes.’

Van Losen knikte. Hij beseftte dat ze gelijk had. Als man alleen vond je het te gauw wel goed, maar iedereen met wie je ’s avonds te maken had, kreeg wel een indruk van je.

Toen ze thuiskwamen, zat Ilze met de kinderen te spelen. Ze verklaarde: ‘Ja, we waren klaar met het werk en Wubbechien zei: ‘Pas jij maar op de kinderen, ik ga naar het land met thee.’”

Annet zei: ‘O, dan heeft ze zeker een hak of schoffel meegenomen om nog even op het land te werken?’

‘Ja, maar dat mocht ik niet zeggen.’

‘Het is toch wel een echte boerin, die Wubbechien. Je kunt een slechtere treffen.’

‘O ja, en ze werkt vanavond met plezier een uur langer door, als je haar maar vrijlaat om ook even op het land te werken.’

De dagen gingen dan zo geruisloos verder, alsof er geen oorlog gaande was. Iedereen werkte en toen Albert het gips van zijn been kreeg, zei hij opgeruimd: ‘Nou, mooi, nu kan ik met de hooibouw goed meedoen. En dat is maar goed ook, want het is wel zoals jij zegt, Annet: een boer moet zelf voorop gaan. Deze week gaan we gewoon door met het bouwland en volgende week begin ik met grasmaaien.’

Annet zei, denkend aan hun eerste hooibouw: ‘Je gaat toch zeker niet alles in één keer losmaaien? Dat kan echt niet, Albert. Je moet het weer in de gaten houden, je kunt er beter een paar weken langer over doen dan dat je zo veel risico neemt.’

‘Ik zal eerst wel overleggen met jou.’

Ja, dat wilde ze eigenlijk ook niet, maar ze bedacht dat het beter was dan dat hij zomaar aan één stuk door zou maaien. Het betekende gewoon dat zij eigenlijk met zo’n belangrijke verbouw alles moest weten. Nou ja, dacht ze, ik overleg wel met mijn vader. Die heeft nog nooit hooi gehad waar te veel regen op was gekomen. Ze vroeg: ‘Moet je ook gras maaien bij Erik en Geertje?’ ‘Ha, die hebben mij niet nodig. Ik hoorde van de smid dat Erik een nieuwe Deutz heeft gekocht en een combinatie erbij. En mijn zwager Gerard vertelde dat ze al veel melk leveren.’

Ja, dacht ze, het zal ook niet zo zijn dat Geertje dit niet voortvarend aanpakt.

In diezelfde week werd duidelijk dat de oorlog nog lang niet voorbij was. Annet had net de vorige dag berekeningen gemaakt. Ze hadden nog meer moeten kopen dan ze gerekend hadden, ook beddengoed, want als je twee knechten en twee meiden had, moest je natuurlijk wel zorgen dat ze 's nachts warm konden slapen. Het was niet eens tegengevallen, want ze beurden zo veel meer melkgeld dat het nauwelijks was opgevallen dat ze ook al zo veel hadden uitgegeven. Albert wilde graag een radio hebben om de berichten over de oorlog in de gaten te houden en Annet dacht dat het er nog wel af kon.

Toch was ze nog niet helemaal gerust, want had een grote boer ook misschien blijvend veel grotere uitgaven? Geertje had al gewaarschuwd: 'Nu jullie grootboer zijn geworden, moet je er maar op rekenen dat je ook veel meer belasting moet betalen.'

'O ja? En hoeveel meer dan wel?'

'Dat kan ik niet zonder meer zeggen, maar je kunt het beste meteen een goede boekhouder nemen. Ik heb mijn broer zo vaak horen zeggen: 'Nou moet ik alweer een paar duizend wegbrengen.'

'Een paar duizend?'

'Ja, maar dat was in de tijd dat ik nog met al mijn geld in de boerderij zat. Hij had dat jaar veel hooi verkocht en veel aanfok en hij had ook heel goed gemolken. En hij hoeft natuurlijk maar weinig op te brengen.'

Annet dacht aan de pacht die zij op moesten brengen. Ja, als je elk jaar veertienhonderd meer overhield, dan zou de belastingdienst ook wel wat meer willen hebben. 'De belastingdienst houdt toch wel rekening met het feit dat wij maar pachters zijn?'

'Ja, als je maar zorgt dat je een goede boekhouder hebt. Die weet alles over de mogelijkheden van aftrek.' Het was zo'n beetje het laatste advies van Geertje

geweest. Eigenlijk kan ik helemaal niet overzien wat we straks moeten betalen, bedacht Annet. Ze beseftte wel dat Albert gelijk had, dat ze inderdaad een radio moesten hebben.

‘Nou ja, vooruit maar, het zal wel kunnen.’

Hogers bracht die morgen nieuws mee. Toen ik van huis ging, waren ze overal in de straat al op. Gewoonlijk zijn ze zo vroeg niet, maar het is hier nu ook oorlog, ook hier vlakbij. En de kippenkoopman heeft gehoord dat de Duitsers snel oprukken. Ons leger stelt niet veel voor.’

Gelukkig kwam de melkrijder op de gewone tijd. Hij zei wel: ‘Ik hoop dat de fabriek gewoon draait, anders krijg je de melk terug.’

Zo was er meteen al spanning. Gelukkig draaide de fabriek en kwamen de lege bussen, een bus met karnemelk en een bus met wei gewoon terug. Albert kocht die middag een radio en zo zaten ze die avond voor het eerst te luisteren naar de radio. Er was alleen maar somber nieuws. De koningin was al vertrokken en heel Nederland was nu bezet gebied.